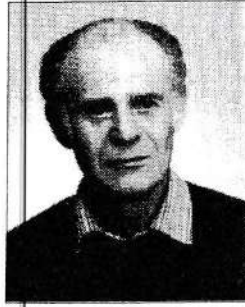

דותן אלכס (שכט) ז"ל

נולד ב-1922 בסמבור, פולין. עלה ארצה ב-1938
התגייס לפלמ"ח ב-1944, הצטרף לפלי"ם ב-1945
נפטר ב-13.3.1989
רשמה: שרה דותן

ה ע ס נ ה ר י ס ' ו

לדבר בשפתם - אידיש - דבר שסייע לתקשורת היום-יומית עמם.

באביב 1947 הפליג כמלווה של אניית המעפילים "מולדת", כשעל ספינה 1600 מעפילים. סיפור הספינה ומעפיליה סופר בזמנו ע"י אלכס, ומובא כאן בנפרד.

אלכס שירת בחיל הים עד 1969. בתפקידו האחרון, כמפקד המספנה של החיל, פגש במספנת חיל הים הבריטי בפוטסמות', קצין ימיה ששירת ב-1947 כמפקד המשחתת הבריטית אשר לכזה בלב ים את ספינת המעפילים "מולדת", וכך נסגר המעגל של ההעפלה בשערים נעולים מול עלייה חופשית.

אלכס נפטר ב-13 במרץ 1989.

קורות ספינת המעפילים "מולדת": מאת אלכס דותן (שכט) ערב פסח 1947, לאחר מאבק, הועברו מעפילי הספינה "מולדת" לאניית הגירוש הבריטית ושולחו לקפריסין.

אלכס דותן (שכט) שהיה מלווה הספינה ומפקדה מטעם "עלייה ב" הביא בזמנו את סיפור הספינה ומעפיליה. דבריו הושמו בפיהם של המעפילים, וזאת על מנת שלא יזוהה כמלווה הספינה.

ימי הפלגתנו קרבו מבלי שנדע זאת מראש. יום אחד קבלנו הודעה כי עלינו לעבור למחנה אחר, בו נערכנו ליציאה. בערב נערך מפקד, חולקנו לפלוגות ועליהן הופקדו אחראים והקבוצות הראשונות החלו ביציאתן.

גזרה נגזרה: משקל התרמיל אינו צריך לעלות על עשרה קילוגרמים. לכל אחד - חפצים יקרי ערך - לא זהב חלילה ולא אבנים טובות - כי אם חפצי בית קטנים ומטליות, שמורים כקמיע, וזכר לעולם שחרב, וקשה להיפרד ממנו. נקל לוותר על דברים שערכם עובר לסוחר מוותר על זוטות אלה. וכך בורח לו כל אחד את החפצים שיש ברצונו להשאירם; זר לא יבין מה ראתה אישה פלונית לשמור על שמיכה בלה מלפני המלחמה ולאמצה לצמיתות, ולזרוק מלפניה דברים בעלי ערך שימושי.

עם הגיענו לחוף שומם אפשר היה להבחין באפלה, במרחק מה, גוש כהה בלתי מואר. סירות שוטטו חרש בין החוף והגוש המופלא הזה, הלך וחזור. הסירה המתנודדת

בשלהי 1938, עלה ארצה בגפו, בגיל 6, תוך תקווה שהוריו ואחיו יצטרפו אליו בהקדם לכשיקבלו אשרת כניסה ארצה. בשנה הראשונה לעלייתו התגורר בבית סבתו בחיפה ולמד בביה"ס המקצועי בסמ"ת. עם פרוץ המלחמה איבד את הקשר עם משפחתו בפולין, והוא הצטרף לדודיו בבית אלפא. כעבור שנה, עם הפילוג, עבר עם דודיו לקבוצת רמת יוחנן. שם הצטרף, בהמשך, להכשרת "המחנות העולים". בתום ההכשרה התגייס לפלמח - פלוגה ו', ועם פלוגתו נרד בקיבוצים שונים. עם הקמת הפלוגה הימית - הפלי"ם, התגייס לשורותיה. אחת המוטיבציות להצטרפותו לפלי"ם, הייתה להיפגש עם פליטי השואה ולסייע בעלייתם ארצה, זאת לאחר שהיה לו ברור שכל משפחתו (הוריו ואחיו נספתה).

הכשרתו בפלי"ם כללה נוסף ללימודים תיאורטיים בביה"ס הימי בחיפה, אימון מעשי כימאי בצי הסוחר "עתיד", אשר ספינותיו גייסו לשירות הצי הבריטי; וכך שירת אלכס הפלמחניק כקצין בספינות "עמוס" ו"עמל".

לפני צאתו למבצעי ההעפלה באירופה, פעל בארץ בסיוע להעברת מעפילים מספינות שהצליחו לעקוף את הבלוקדה הימית הבריטית ולהעלותם לחוף מבטחים.

כמו-כן, פעל עם יוחאי בן-נחום בחבלה ימית בספינת המעפילים "הגנה", על מנת למנוע את גירוש לקפריסין. לימים, כאשר הוקם חיל הים הופעלו ספינות המעפילים כצי הראשון של החיל.

ספינת המעפילים "הגנה", הוסבה לספינת הקרב "ק' 20". כאשר נודע לאלכס כי אי אפשר להפעיל את הספינה ולא ניתן להשיג את החלקים החסרים במחסני הנמל, הוצאו החלקים המקוריים מעליית הגג בביתו של יוחאי בן-נחום; שם הוסתרו מאז החבלה בספינה ששימשה ספינת המעפילים "הגנה".

וכך, הופעלה ספינת הקרב "ק' 20" ויצאה למבצעי חיל הים.

בשלהי 1946 נשלח אלכס לצרפת, שם היה אחראי על מחנה הפליטים בעיירה ססמוכה למרסיי; דאג למחסורם, ארגן קבוצות לימוד עברית, היסטוריה וגיאוגרפיה של ארץ ישראל. תוך שהותו הממושכת במחנה למד מהמעפילים

הטעימה תחושה מוקדמת של מחלת הים והעלייה לסיפון בסולמות החבלים הייתה לנו להרפתקה. הסירה נגעה ולא נגעה בדפנות הספינה. עולה אל קצה הסולם והנה היא נשמטת ויורדת תהומות. נזק קל אירע לאחת הסירות וחמישה עשר היושבים בה הגבירו בהלה ונפלו רובם לתוך גלי הים והתרמילם על גבם. חיש ירדו מן הספינה בחורים למשותם, חתכו את כתפיות התרמילים, סחבו והצילו את האנשים שלא הורגלו לים בליל אפל.

המומים ומתנודדים כשיכורים הגענו אל סיפון האנייה. קדמו את פנינו סדרנים בעלי סרטים על זרועם, הובילונו למחסנים מתחת לסיפון. חלל המחסנים היה ממולא באצטבאות עץ, קומה על גבי קומה, שלוש או ארבע קומות, השכיבה זה על יד זה בכיוון רוחבה של הספינה.

בשעה שלוש וחצי שמענו שקשוק שרשרות. הורם העוגן - החוט האחרון המרתק לאדמת אירופה נותק.

ביום הראשון לנסיעתנו סער הים והקביל את פנינו כשהוא זועף. החלק הגדול שבינינו שכבו סרוחים על גבי קרשי האצטבאות המהוקצעים מבלי יכולת להיפנות אף לאכילה. מכל צד מחזות הקאה, הלכלוך מתרבה והחום בתוך המחסן מתעבה.

אבל, ראה זה פלא - אלה הסניטרים, מעפילים ככל המעפילים, מתגברים על מחלת הים והולכים אחרי עבודתם, מחלקים שקיקי הקאה, מגישים עזרה ראשונה במקרי התעלפות. נראה הדבר שאחריות התפקיד היא המולידה כוח שלא להיכנע למחלת הים.

לפני צהרים נקראו מדריכי הפלוגות לעלות על הסיפון לקביעת סדרי הנסיעה וחלוקת המזונות. באו ונועדו על אף הסחרחורת - ראשי הפלוגות או ממלאי מקומם. באותו מעמד חולקה העבודה - מ"קבוץ" זה למטבח, מאחר לניקיון, משלישי - לגריפת פחמים. להחלפת הסדרנים שלא טעמו מנוחה מאז הטענת האוניה, התנדבה קבוצת עובדי "הבריחה". הם ענדו סרטים על זרועותיהם ונשכחה מהם מחלת הים. יותר קשה היה להסדיר את ניקוי תאי השירות. נקל למצוא מתנדבים למעשי גבורה ממתנדבים לעבודת שירות בלתי נקיה. אולם דוגמת מפקד האנייה שהלך לעשות בעבודה זו הלהיבה והביאה מתנדבים.

ביום השני לנסיעתנו שקט הים. אנשים קמו ממשכבם. מצב רוחם שופר והשתרר הלך רוח אופטימי. כולם שאפו אל הסיפון, אל האוויר הצח. אבל הנה צרה! האנייה נעשתה קלה מדי בתחתיתה, עם עליית האנשים אל הסיפון והתרוקנות המחסנים. ריכוז רב של אנשים בצד זה או אחר של הספינה הטח אותה כולה לצד זה. היה צורך לחלק את ההנאה מהסיפון במשורה, לבל תסתכן ספינתנו.

כ-1600 נפש היינו בספינה שביקשו להסתדר. איש איש לפלוגתנו ולפינתו למשך זמן הנסיעה המשותפת וקיבלו על עצמם את דין הצפיפות והמשמעת הדרושה. החיים נכנסו למסלולם. מדי בוקר קבלו שליחי הקבוצות את מנת

המים עבור חבריהם, כליטר לנפש, וחילקו אותה. הימים ימים קרירים וכמעט כל כמות המים שמשה לרצחה. האוכל חולק במחסני הלינה. לכל אחד ב"מיטתו" או במעברים בין האצטבאות, שרוחבן 80 ס"מ עד מטר אחד. המזון היה מספיק בכמותו וטיבו. בבוקר קפה חם ומתוק עם חלב (מאבקת חלב), מצות, ריבה וגבינה. בין השעה שלוש לארבע אחרי הצהריים: מרק חם עם אטריות, בשר משומר ודגים משומרים. האוכל חולק פעמיים ביום, אבל הייתה בו כמות לארבע ארוחות וכל אחד חילק את מנותיו כרצונו. מדי בוקר וערב עלו קולות התפילה של החרדים שבינינו. לא היה קל להם להיתמצא ברוחות השמים ולכוון את תפילתם. עצה ניתנה להם לכוון את עצמם בתפילת "שמונה עשרה" לחרטום הספינה בכיוון מתמיד - מזרחה, אל עבר ירושלים. החברים התגודדו לקיבוצייהם, שוחחו על סדרי הנסיעה, על תכניותיהם בארץ. מדי פעם בקעה זמרה. בערבים היה כנר, שהשתתף אי פעם בתזמורת פילהרמונית באחת מארצות ממזרח אירופה, מנעים במנגינותיו. האנשים שוחחו והעלו זיכרונות - חומר לסיפורים למכביר באמתחתו של כל אחד ואחד.

ביום החמישי לנסיעתנו ראינו מרחוק את קפריסין. עלתה הדאגה לירידתנו אל החוף. הנה מן הצד, אי הגירוש, המשווה לנגד עינינו ברורות את הצפוי לנו.

החיילים הבריטים שומרי המחנה העלו זיכרונות קשים של אנשי ס.ס. במחנות הריכוז.

ליל שבת, ערב שביעי להפלטתנו. אדיר היה רצוננו להתכנס יחד למסיבת שבת. ערב אותו יום שהספינה הייתה מצויה על זהירות קפדנית. אולם תנאי הספינה לא אפשרו לרכז את כל הנוסעים על הסיפון. עם שריפת הפחמים על ידי המכונות פחת העומס והטיית האנייה לצד גברה. האנשים התרגלו להלך על הסיפון באלכסון בהתאם לזווית הנטייה. היו אפוא מסיבות שבת מחולקות, אלה התפללו תפילת ערב שבת בפינתם, כל קיבוץ וקיבוץ מצא לעצמו פינה ששייכתו בה לא תפר את שיווי משקלה של האנייה. זמירות שבת מכאן ושירים חלוציים ושירי גטאות מכאן - כך גלשה ספינתנו אל תוך יום ההכרעה במסענו - לקראת הארץ: אם נגיע כבני חורין ערב ימי חג החירות, או - ניפול אל תוך לוע המכונה הצבאית והימית של בריטניה.

עם אור יום ניתנה פקודה חמורה לשמור על ההוראות. נכנסנו לאיזור השליטה של האווירונים הבריטיים. בשעה 11 לפני הצהריים נשמעה שריקת אזהרה. תצפית האווירונים שלנו גילתה אווירון הכולש את רחבי הים, בטרם גילה הוא אותנו. לבסוף הרביק אותנו וחג מעלינו זמן ממושך בטיסה נמוכה.

בשעה 4 אחרי הצהריים פקד אותנו האווירון שנית והפעם לא בגפו בא, אלא בלווית משחתת בריטית. זו התקרבה אלינו עד למרחק של 50 מטר וקול ברמקול נשמע בשלוש שפות: אנגלית, איטלקית וגרמנית; נשאלנו מי אנחנו ולאן

פנינו מועדות. ואז הועלה דגל תכלת-לבן, כל האנשים עלו על הסיפון ומאליה פרצה שירת "התקווה" מכל הגרונות.

קול אזהרה נשמע מן המשחתת, כי בחצותנו את תחום המים הטריטוריאליים נחשב כאסורים, אמר ונדם, והוסיף ללוותנו בשיעור המהירות של אנייתנו. בתשע בערב התחדשה שיחת הרמקול ושאלותיו: מי הוא הרב חובל שלנו ועובדי אנייתנו, מה מספר הנוסעים, מה סיבת הטיית ספינתנו, הדרושה לנו עזרה רפואית והאם רצוי שיודיעו על ספינתנו לסוכנות היהודית. ניתנו לנו עצות (שלא יכולנו להתשמש בהן) כיצד למנוע הטייה נוספת של האנייה. על שאלות אלו שנשאלו בצורה אדיבה ביותר, ענינו ככל שאפשר היה לענות. אחרי זה קראו באוזנינו "הצהרה בשם הוד מלכותו" ותוכנה אפלציה, מחוזקת בטעמי "אנושיות" כי לא נתנגד לעליית מספר מלחים על סיפוננו, עם כניסתנו לתחום המים הטריטוריאליים. להווי ידוע לנו, כי אין לנו בעולם ידיד כממלכה הבריטית היא אשר בכוחה לעזור לנו.

בתשובה לכך הצהרנו גם אנו באוזניהם את הצהרתנו על זכותנו ההיסטורית, האנושית והלאומית לחזור למולדתנו. בשעת שיחת רמקולים זו עמדו מלחי המשחתת על סיפונה, על יד כל מעקה וגשר. זה על יד זה וזה מעל לזה. בקשנו רשות להפנות את דברינו לכל המלחים. וזה היה דברנו: כיצד נוכל להאמין לדברי החלקות שלכם בשם האנושיות ולהבטחת עזרתכם בשעה שאתם משתמשים בפצצות גז מחניקות כנגד נשים הרות וילדים, כפי ששמענו?! כיצד תרהיבו להרחיק אותנו ממולדתנו, חופנו האחרון? אתמול היינו בני בריתכם במלחמה בנאצים והיום תגמלו לנו בשיטות אויבנו המשותף?

תשובת מפקד אוניית המשחתת הייתה כי הוא מקווה שאנשיו הבינו אותנו כראוי. שיחה זו הסתיימה בברכות ליל מנוחה הרדיוות ולהתראות מחר!

בינתיים נטיית האנייה גברה והלכה. בין שתי השיחות ניסינו להבהיר לעצמנו את מצבנו. הימאים שבינינו חיו את דעתם, כי במצב הטייה זה אין אפשרות לערוך קרב עם מלחים המנסים לכבוש את האנייה בלב ים, מבלי להעלות סכנת הפיכתה של האנייה וטביעתה. אחרי גמר שיחת הערבית עם מפקד המשחתת, חידשנו את בירורנו. חוות דעת של המומחים הייתה קשה מאוד בעינינו וקשה היה להשלים עם המחשבה שהמלחים יעשו בנו כרצונם אחרי שהיינו דרוכים שלא להתפס באפס יד.

עוד אנו מתדיינים והנה הודעה מתא המכונות, כי דוד הקיטור ניזוק באופן רציני ומיד גם נדמו המכונות. התאונה הזו שמה קץ להתלבטויותינו. עמדה בפנינו האפשרות שנודקק לעזרת המשחתת הבריטית בכדי להיחלץ עם כלי השייט המשותק שלנו. האנייה נשארה תקועה בלב ים ואנו החלטנו לדחות את התנגדותנו עד לניסיון של העברתנו לאניית הגירוש בנמל חיפה. לקראת המערכה הזאת אמרנו

להתחזק ושכבנו לתפוס תנומה. המשחתת שטה מסביבנו כל אותו הלילה והייתה על המשמר פן נתחמק.

עם אור הבוקר התקרבה ושאלה לפשר עמידתנו. סיפרנו להם על התאונה ולפי שעה דחינו את הצעת עזרתם. אמור אמרנו עוד לנסות ולתקן את הנוק בעצמנו.

היא התרחקה מתוך אזהרה, שמא תאחר עזרתם לבוא, אם הפעם נדחה את הצעתם. כחמש שעות ניסינו בבדק מכונותינו. אותו הזמן החלו מים לחדור לאנייה מן הדוד המסודק ומבחויץ, ומשאבותינו שהיו מונעות בקיטור, היו גם הן משותקות באין קיטור. הטיית האנייה הלכה וגברה, האנשים שידעו על המצב, נהגו בהתאפקות ועל פי פקודה ישב כל אחד במקומו, בכדי למנוע הפיכת האנייה על צידה. לכל אחד הייתה חגורת הצלה וחלק מהאנשים חגרוה. בשעה 11 לפני הצהריים נואשנו מתקוות בדק המכונות ושרדנו קריאת SOS. מיד הגיעתנו תשובת האדמירלות מחיפה, כי עזרה נמצאת בדרך אלנו. כעבור שעה ומחצה הופיעה מיודעתנו, המשחתת הבריטית והורידה סירה עם מלחים ומשאבות, בלווי שני קצינים, בגדי עבודה ובלתי מזויינים עלו על אנייתנו. על דרך האדיבות נהגו ומיד ניגשו לעבודה. בינם לבין עצמם רטנו על שהשביתו להם את שבתם (זה היה יום א' בשבוע).

המלחים שאבו את המים בעזרת בחורינו והטיית האנייה פחתה. אותו זמן נסעו שלושה מבאי כוחנו אל המפקד שהודיע להם, כי לשם יעילות עבודת ההצלה וסחיבת אנייתנו יש צורך להעביר מאות אחדות של נוסעים. כמצילים שעליהם האחריות על העבודה קבעו הם את הסדרים הטכניים. לא היינו פטורים מחשש שמא יביאו לכאן את אניית הגירוש הידועות ויערימו עלינו בנצלם את מצבנו הדחוק, בייחוד שראינו על סיפון המשחתת את המלחים על קציניהם, ערוכים כאילו לקרב - חבושים כובעי פלדה, מקלות גומי וטוויגנים בידיהם. אולם חששותינו לא התאמתו, קרבה ובאה אניית סיור קטנה ושולת מוקשים. שתי האניות ניגשו עד דפנות ספינתנו וכשליש מאנשינו עברו לתוכן. אז קשרה שולת המוקשים חבלים לחרטום והחלה לגרור אותנו בכיוון לחיפה. הייתה שעת בין ערביים עמדנו במרחק 50 מייל מהנמל, אליו הגענו למחרת בבוקר. לפני כניסתנו לנמל חרה להם למלווינו-מצילנו כי דגלנו עדיין מתנוסס ברמה על אף היותנו שבויים בידיהם, ניסו להורידו, אך העלו חרס בידם: לא נמצא מתנדב שיהיה כדאי לו הסיכון לטפס עד ראש התורן הגבוה שם היה צמוד הדגל. וכך נכנסנו לתוך הנמל, אנייה שבעינינו היתה ראויה להתכבד, והנה היא נראית ננסית בין אניות מלחמה אדירות, אלו שליווינו ואלו שהקבילו את פנינו לפני הנמל וכולן נראות כחוסמות את דרכנו וחוצצות בינינו לבין החוף. תחת דגלנו נכנסו לאיזור הנמל ואתנו ערמות גרוטאות מוכנות להגנה מפני שילוח בכח מ"מולדת", שאת סמלה בחרנו לשם ספינתנו.

כך נסתיימה מערכת אנייה אחת מני רבות, שהגיעו ועוד רבות כאלה שעתידות להגיע לחופי הארץ.

בעבור 20 שנה, בחורף 1967 בקר סגן אלוף א. דותן (לשעבר מלווה הספינה "מולדת"), מפקד מספנת חיל הים, במספנת חיל הים הבריטי בפורטסמות', ושם פגש באקראי באלוף משנה (לשעבר) מחיל הים הבריטי שהיה מפקדה של אוניית הגירוש Ocean Vigour, אשר לכדה בלב ים את ספינת המעפילים "מולדת". הפגישה הייתה נרגשת, של שני מכרים ותיקים: בעבר יריבים משני צידי המתרס, ועתה שותפים לחוויה היסטורית גדולה.

ומי יודע על כמה שיירות חלוצים עוד יוטל כמונו לשים את נפשם בכף ולעבור את הדרך הזאת של שילוח מן הארץ, חנוקים מגזים מפצצות הנקלעות דרך כל אשנב וסדק לתוך בטן האנייה המשמשת לנו הפירה אחרונה בפני הידיים המושטות לתפסנו. לא נגעה לליבם שירתנו המלוכדת, שירת ההמנון ושירת הגטאות, מכונת השילוח והגירוש לא הפסיקה את פעולתה. ראשונים נרתעו מפני שורותינו המתגוננות, אחרים באו תחתם. מוכים היינו, אבל לא נתנו גוונו למכים, כל עוד לא פורקנו ע"י הגזים המחניקים. אחד אחד סחבנו וביצעו את זממם.

האוניות - "עמל", "עליזה" ו"עתיד" בנמל חיפה

120.-

1023433

השערים פתוחים

אסופת זכרונות
העפלה 1945-1948

מהדורה שניה - מתוקנת ומעודכנת

לחיי
הספינות
שבדרך

1000